

→ Dante Alighieri

Isteni színjáték

Pokol

XVI. ÉNEK (A Pokol Hetedik Körében) A homoszexuálisok II: államférfiak

Honfitársak

Tovább mentünk, s hallatszott a morajlás, 1
ahogy a víz az alsó körbe zúdul
(a méhkas dongásához volt hasonló),
amikor három árny futva kivált 4
egy csoportból, amely a tüzesőtől
gyötörve éppen arra elhaladt.
Felénk futottak s együtt kiabáltak: 7
„Állj meg, te, ott! Úgy látjuk a ruhádról,
hogy elfajzott hazánkból jössz te is!”
Jaj, mennyi seb látszott a testükön: 10
régiek, újak, a tűz nyomai!
Fájdalmas felidézni még ma is.
Kiáltásukra fölfigyelt a Mester, 13
aztán felém fordult s azt mondta: „Várj,
mert ezek tiszteletet érdemelnek;
s ha nem volna e terület olyan, 16
hogy lángok hullanak, azt mondanám:
úgy illene, hogy *te* fuss és ne *ők!*”

A három kiválóság

Amint megálltunk, azok újra kezdték 19
a régi nótát; hozzánk odaérve
kis kört alkottak hárman, és ahogy
a birkózók csupasz-olajosan 22
méregetik, hol adódnék fogás,
mielőtt közelharcba kezdenének,
úgy köröztek — csakhogy az arcukat 25
mindig felém tartották, s így nyakuk
másképpen forgolódott, mint a lábuk.
„Ha látva nyomorunkat itt e porban, 28
undorral fordulsz el kéréseinktől
és égett külsőnkől — szólt egyikük —,
győzze meg lelkedet a hírnevünk, 31
s mondd meg, ki vagy, ki élő lábaiddal
a Pokolban ily bátran közlekedsz!
Ez itt, akinek nyomát taposom, 34
bár meztelenül s nyúzottan szalad,
magasabb rangú volt, mint képzeled.
A jó Gualdrada unokája ő, 37
a neve Guido Guerra, s életében
sokat vitt végbe kardjával s eszével.
A másik, aki itt lépked mögöttem, 40
Tegghiaio Aldobrandi: bölcs szavát
meg kellett volna fogadni a földön.

2. Víz: a Phlegeton folyó, melynek kőgátján haladnak a nagy szakadék felé.
5. Tüzeső: lásd *Pok.* XIII,29.
17. Danténak nem szabad leszállnia a kőgátról, mert kétoldalt tüzeső hullik
(lásd *Pok.* XV,2–3).
20. Régi nóta: a panaszkodással kísért, lassú haladás.
22. Az ókori birkózók meztelenül, beolajozott testtel küzdöttek.
25. Azért köröznek szüntelenül, mert a homoszexuálisoknak egy percre sem
szabad megállniuk (ezt Brunettótól tudjuk, *Pok.* XV,38).
37. Gualdrada: firenzei nemesasszony, a Guidi grófi család alapító anyja.
38. Guido Guerra (1220–1272): kiváló pápa-párti (guelf) hadvezér (ezért
kapta a *Guerra* 'háború' melléknevet). Olyan vezéralakja volt a pápa-pártnak,
mint Farinata (*Pok.* X,32) a császár-pártnak. — Dantén kívül más forrás nem
utal homoszexuális voltára.
41. Tegghiaio Aldobrandi (†1265k.): firenzei pápa-párti (guelf) politikus,
bátor lovag, művelt, kellemes ember. — Bölcs szavát: azt tanácsolta a firen-
zeieknek, hogy ne álljanak ki a sienai-ghibellin csapatok ellen Montapertinél
(1260); de nem hallgattak rá, s vereséget szenvedtek. — Dantén kívül más
forrás nem utal homoszexuális voltára.

És én, aki velük gyöttrődöm itt, 43
Jacopo Rusticucci voltam; engem
rossz feleségem taszított a bajba.”

Dante tisztelettel válaszol

Ha lett volna, ami megvéd a tűztől, 46
ledobtam volna magamat közējük,
s talán a Mester se tiltotta volna.

De félelmem, hogy csúnyán összeégek, 49
legyőzte bennem jó szándékomat,
bár nagyon vágytam őket megölelni.

„Nem undor — mondtam —, inkább keserűség 52
járta át szívemet miattatok
(és így fogok érezni még sokáig!...),

amikor Tanítóm szavaiból 55
megsejtettem, hogy hozzátok hasonló
kiváló emberek jönnek felénk.

A földitek vagyok; neveteket 58
és dicső tetteiteket nem egyszer
hallgattam, sőt meséltem magam is.

Itt hagyom az epét, s megyek az édes 61
alma felé, mit Mesterem ígért;
de előbb le kell bukjak a középig.”

Firenze lezüllött állapota

„Úgy mozgassa a tested tagjait 64
sok évig még a lelked — szólt megint —,
s úgy maradjon fenn fényes hírneved,

hogyan mondd el: él-e most is városunkban 67
a lovagiasság s a becsület,
vagy elköltözött onnan mindenestül?

Mert Guglielmo Borsiere (ő 70
csak nemrég jött; ott megy a többiekkel!)
nagyon csüggesztő híreket hozott.”

„Az új emberek és a gyors haszon 73
gőgöt hoztak és gátlástalanságot
terád, Firenze! Most már sírsz miattuk!”

Így kiáltottam, arcom fölemelve; 76
ők hárman meg, válasznak véve ezt,
egymásra néztek, hogy tehát igaz...!

„Ha mindig ilyen könnyen megadod, 79
amit kérnek tetőled — szóltak együtt —,
boldog lehetsz, mert nyíltan tudsz beszélni!

Ha élve kijutsz e sötét helyekről 82
és meglátod a szép csillagokat,
ha majd büszkén meséled: »Voltam ott!«,

akkor rólunk is szólj az embereknek.” 85
A körzést abbahagyták s elrohantak:
szárnyaknak tűntek fürgé lábaik.

Mielőtt annyit mondanál, hogy „ámen”, 88
már el is vesztek a szemünk elől;
s a Mester is úgy döntött: mehetünk.

44. Jacopo Rusticucci: köztiszteltetben álló, gazdag firenzei nemes. Állítólag annyira házsártos volt a felesége, hogy megundorodott az egész női nemtől s homoszexuális lett; ám ezt hiteles források nem támasztják alá.

61. Epe: a gyász, a keserűség. — Édes alma: a Földi Paradicsom almája (a Purgatórium csúcsa).

63. Közép: a Pokol feneke, egyben a Földgolyó középpontja.

71. Guglielmo Borsiere [gulielmo borsziére]: firenzei nemes, finom és elegáns udvari ember. 1300-ban vagy nem sokkal azelőtt halhatott meg.

73. Új emberek: a vidékről beköltözők. Firenze ez idő tájt látványosan fejlődött a kereskedelem és a bankügyek révén. A gyors meggazdagodás lehetősége sok kulturálatlan embert vonzott a városba.

78. Igaz: amit Borsiere mesél, hogy Firenzében bajok vannak.

A vízesés

Én követtem. Nem is mentünk sokat, 91
mikor a víz már oly közel dübörgött,
hogy nem hallatszott volna a szavunk se.

Ahogy az első önálló folyó, 94
mely Monte Veso-ról keletnek indul
az Appennin-hegység bal oldalán

(először Aquacheta a neve, 97
aztán völgybéli ágyába leszállva
Forli után megválnak e nevéől),

zúgva zuhan le egyetlen eséssel 100
San Benedetto delle Alpe mellett
(ahelyett, hogy ezer lépcsőn lelépne),

úgy hullt le itt a szikla pereméről 103
a vérsötét víz, olyan hangerővel,
hogy egy-két perc és belesüketülsz.

A kötél és a fölúszó alak

Egy kötél volt a derekamra kötve, 106
azzal gondoltam annakidején
elfogni a szép szőrű párducot.

Most leoldottam magamról egészen, 109
mert így parancsolta a vezetőm,
s átadtam neki, hurokká tekerve.

Ő megfogta, majd jobb oldalra fordult 112
s a partszegélytől kissé visszalépve
behajította a mély szakadékba.

Valami új jöhet most, válaszul 115
— mondtam magamban — az újfajta jelre,
ha így követi szemével a Mester.

Jaj, nagyon kell az olyannal vigyázni, 118
aki nemcsak szemléli tetteinket,
de gondolatunkba is beelát!

Mert így szólt: „Mindjárt fölbukkan a mélyből, 121
amit várok s amiről képzelepsz:
feltáruul mindjárt szemeid előtt.”

A hazugságnak tűnő igazat 124
jobb, ha bezárjuk ajkaink mögé,
mert, ártatlanul, hazugnak hihetnek;

most mégsem hallgathatok. Olvasó, 127
esküszöm *Színjátékom* szövegére
(úgy nyerjen kedvező fogadtatást!),

hogy ott, a sűrű, sötét levegőben 130
egy alakot láttam fölfele úszni,
erős szíveknek is döbbenetést.

Így jön a felszínre, aki lement, 133
hogy kilazítsa odalent a horgonyt,
ha sziklába vagy másba beakadt:

kinyújtott karral, lábait behúzva. 136

94. Folyó: a Montone. Önálló: mert lefut a tengerig, nem ömlik más folyóba; és első, mert tőle északnyugatra az Appenninek minden folyója a Póba ömlik.

96. Bal: a korabeli térképeken a kelet volt balra.

97. A Montone felső szakaszát akkoriban Forli városáig Aquacheta-nak hívták.

101. A San Benedetto delle Alpe kolostor mellett kb. 70 méteres vízesése van a Montone/Aquacheta folyónak.

106. Kötél: értelme vitatott. A ferences szerzetesek hordanak kötelet öv gyanánt, s talán arra utal, hogy Dante egy időben a ferences rend világi tagja volt, így próbálta legyőzni magában az élvezetekre való túlzott hajlamot (amit a párduc testesít meg). A párduccal a *Pok.* I,32-ben találkozott Dante, de ott kötélről, elfogásról nincs szó.

XVII. ÉNEK
(A Pokol Hetedik Körében)

A kamatszedők

Geryon kiül a partra

„Íme, a hegyes farkú bestia, 1
ki áttör sziklán, falon, fegyveren:
ez ő, akitől büzlik a világ!”
Így beszélt hozzám az én vezetőm, 4
annak meg intett: jöjjön ki a partra
ott, ahol márvány-utunk véget ért.
A hamisságnak e mocskos alakja 7
a partra tette mellkasát s fejét,
de farkát nem húzta föl maga mellé.
Az arca becsületes emberarc, 10
látszatra színtiszta jóindulat,
hátrébb viszont a törzse, mint a kígyó.
Két karmos mancsa vállig csupa szőr; 13
a hátán, hasán s a két oldalán
cikornyásan fonódó rajzolat:
nem szőtt még soha ennél díszesebb, 16
tarkább kelmét se török, se tatár;
ilyen vásznat Arachné sem csinált.
Ahogy a csónakot szokták kihúzni: 19
fele a vízben, fele szárazon,
meg ahogy a nagyétkű németeknél
a hód a vízhez vadászni kiül, 22
úgy ült ez a fő-undok bestia
a homokot lezáró partszegélyre.
A farka tekergett a semmiben, 25
fölfele görbült a villás hegye,
mely, mint a skorpióé, mérgező.
És szólt vezérem: „Utunkról muszáj lesz 28
letérnünk egy kicsit, arrafelé,
ahol a gonosz állat partot ért.”
Így hát lefordultunk jobb kéz felé 31
és tíz lépést tettünk — a kőszegélyen,
hogy ne égessen se homok, se tűz —,
s mikor a bestiához odaértünk, 34
láttam, hogy arrafelé a homokban
emberek ülnek a mélyhez közel.
A Mester megszólalt: „Hogy mindenestül 37
kiismerd ezt az alkört és lakóit,
menj és nézd meg az ő sorsukat is.
De túl hosszan ne társalogj velük! 40
Amíg ott jársz, én itt ezzel beszélek,
hogy használhassuk erős vállait.”

1. A szörny neve (mint később megtudjuk) Geryon. A görög mitológiában Geryon háromfejű (sőt háromtestű) óriás volt, akit Herkules (Héraklész) győzött le. Dante csak a nevét használja fel, egészen más alakot és szerepet ad Geryonnak: ő a hamisság jelképe.

6. Márvány-út: a Phlegethon folyó kőgátja, amin eddig jöttek (*Pok.* XV,10), s amelynek végén a víz a mélybe zuhog (*Pok.* XVI,103).

17. A tatárok és törökök híresen ügyes textil- és szőnyegkészítők voltak.

18. Arachné: mitológiai nőalak. Versenyre kelt Minervával (gör. Pallas Athéné), hogy melyikük tud szebben szőni. Kelméje oly szép lett, hogy az istennő dühében összetépte s a lányt pókká változtatta: azóta csak pókháló sző. (A görög *arakhnés* 'pók'-ot jelent.)

21. A németekről úgy hírlt: nagyétkűek, sőt a szó (*lurchi*) 'iszákos'-nak is érthető.

22. A hódról azt tartották, hogy farkát a vízbe lógatja s azzal a kis halakat odacsolja, majd megeszi. Valójában a hód növényevő, halat nem fogyaszt.

23. Fő-undok: mert a hamisság minden bűnnél rosszabb, ezért találjuk e bűnösöket a Pokol legalján, a Nyolcadik és Kilencedik Körben. (Lásd *Pok.* XI,25.)

27. A skorpiónak mérgező a farka, de nem villás.

31. Kivételesen jobb felé (az óra járásával ellenkezőleg) mennek. Ez csak két helyen fordul elő: itt, ill. az eretnekekkel való találkozáskor (*Pok.* IX,132).

32. Kőszegély: a Hetedik Kör legszéle, mely alatt a nagy szakadék van, ahová a vizesés lezúdul.

A kamatszedők

Egyedül mentem hát, a Hetedik Kör 43
legszélső peremén arrafelé,
ahol a szenvedők csoportja ült.
A szemükből ömlött a fájdalom, 46
a kezük föl-le járt, védekezésül
a lángok meg a forró homok ellen,
pontosan úgy, ahogy a kutya nyáron 49
kapkod a mancsával meg a fogával,
ha csípi bolha, szúnyog meg bögöly.
Bár belenéztem egyik-másik arcba, 52
ahogy ültek a fájó tűzesőben,
egyet sem ismertem; de észrevettem,
hogy nyakukban egy-egy tarisznya lóg, 55
más-más színű, rajta családi címer,
s azon legeltetik a szemüket.
Ahogy melljük léptem nézelődve, 58
egy sárga erszényen kék figurát,
oroszlán-küllemű rajzot találtam.
Aztán tovább vizsgálódva szememmel, 61
egy másik, vérvörös színű tarisznyán
libát láttam, fehérebbet a vajnál.
Az egyik, kinek erszénye fehér volt 64
és rajta vemhes koca, kék színű,
így szólt: „Te mit csinálsz itt a gödörben?
Hordd el magad! És minthogy eleven vagy, 67
tudd meg: egy földim jön, Vitaliano,
és itt ül majd a bal oldalamon!
Ezek mind firenzeiek; csak én 70
vagyok itt Padovából. Kiabálnak,
azt harsogják: »Jöjjön a hős lovag,
tarisznyáján a három kecskebakkal!«...” 73
Vágott egy grimaszt s a nyelvét kitolta,
mint saját orrát nyaldosó ökö.

Készülődés a légi utazásra

Féltem: megszid, ha soká maradok 76
(az imént szólt: ne maradjak soká!);
így otthagytam e gyötrött lelkeket,
s vezéremet már fönt ülve találtam 79
a szörnyalak ijesztő vállain.
„Légy bátor — mondta — és állhatatos!
Most már ilyen »lépcsőkön« kell leszállnunk! 82
Ülj te előre; én leszek középen,
nehogy kárt tegyen benned a farok!”
Mint aki érzi: jön a lázroham, 85
a körme kékül, borzong már a teste,
s hideg leli, ha árnyas helyre néz,
olyan lettem e szavak hallatán; 88
de belém szűrt a szégyen, mely a szolgát
hős ura mellett bátorrá teszi.

56. Akkoriban nemcsak a nemeseknek, hanem a polgári családoknak is volt címere, gyakran valami egyszerű figura. Kevesen tudtak olvasni, s ezek az ábrák azonosításul szolgáltak (mint ma az óvodában). A nagyobb családok jelét mindenki ismerte.

57. Értsd: most is csak a haszon érdeklí őket. Dante — az egyház korabeli nézetét követve — elítéli a kamatra való pénzkölcsönzést (az ő szavával: uszorát), hiszen az munka nélkül szerzett jövedelem (lásd *Pok.* XI,95). Jegyezzük meg, hogy Dante apja is pénzkölcsönzésből élt, bár sosem lett gazdag.

60. Sárga alapon kék oroszlán: a firenzei Gianfigliuzzi család, gazdag pénzkölcsönzők.

63. Vörös alapon fehér liba: a firenzei Ubriachi család, gazdag pénzkölcsönzők.

65. Fehér alapon kék vemhes koca: a padovai Scrovegni család, gazdag pénzkölcsönzők. A megszólaló valószínűleg Reginaldo (†1288/9). Az ő fia, Enrico rendelte meg — hogy apja bűneit jóvá tegye — 1303-ban Giottótól a padovai Scrovegni-kápolna csodálatos freskóit. Látszik, hogy volt miből pártolni a művészetet.

68. Vitaliano: padovai pénzkölcsönző.

72. Hős lovag: a Buiamonte nevű dúsgazdag firenzei pénzember, aki a városnak tett szolgálatai miatt 1298-ban lovagi címet kapott (vagy vett?). Később tönkrement, szegényen halt meg 1310-ben. A Becchi-család tagja volt; a Becchi név jelentése „Bakos”, ezért a címer. — Az olasz *becco* szó 'csőr'-t is jelent, ezért némelyek annak fordítják (így Babits).

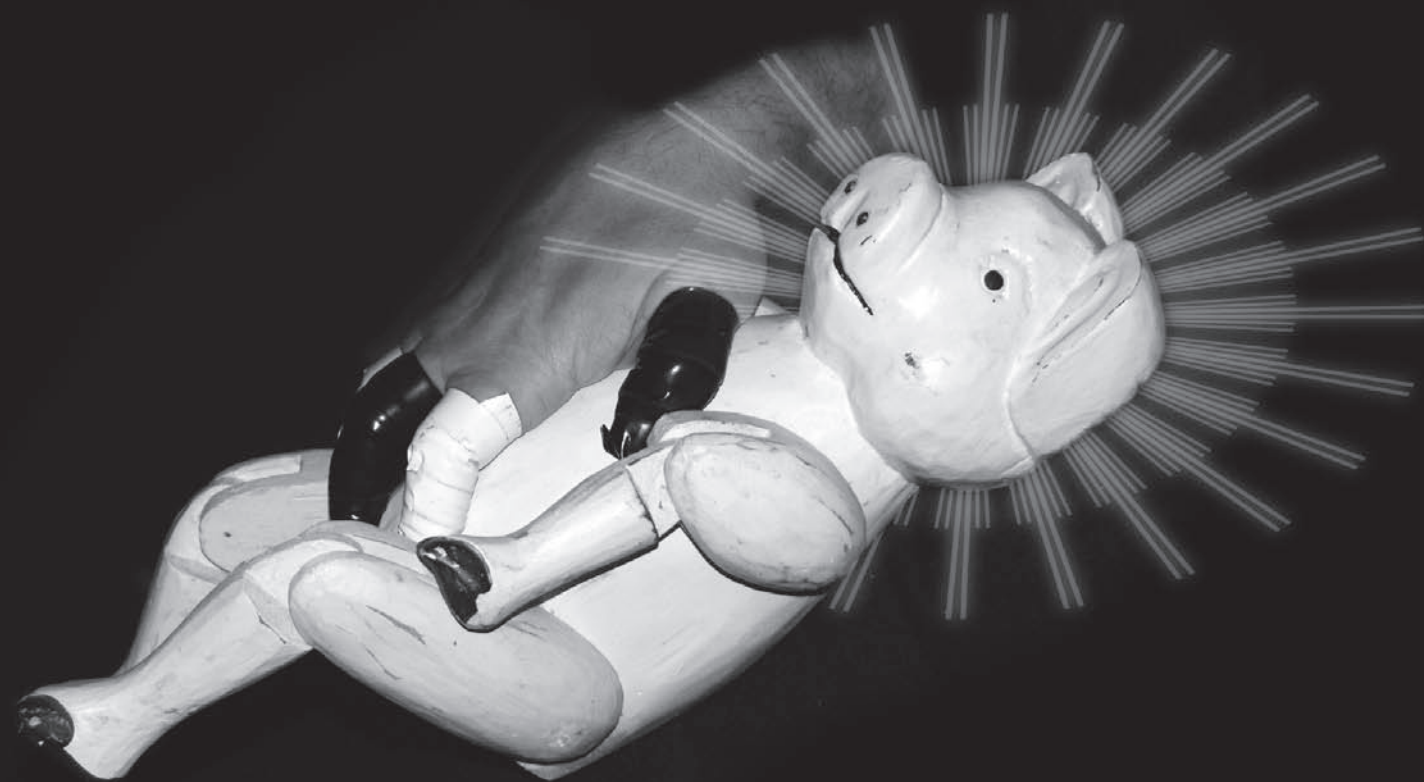
82. „Lépcsőkön”: ironikusan értendő, mert innentől kezdve nem használhatunk lépcsőt: útjuk Geryon hátán, majd Antaeus kezében, végül Lucifer szörzete közt folytatódik.

Fölszálltam hát a szörny vállára én is; 91
 szólni akartam, de elment a hangom,
 s csak hittem, hogy kimondom: *Tarts erősen!*
 Ám ő, aki már máskor is segített 94
 vészhelyzetekben, most, amint fölültem,
 két karjával szorosán átölelt,
 és így kiáltott: „Indulj, Geryon! 97
 Apránként süllyedjünk, jó nagy körökben!
 Ne feledd: szokatlan a rakomány!”

Geryon hátán

Ahogy a csónak farol ki helyéből, 100
 a szörny úgy hátrált, elrúgta magát,
 s mikor már szabadon tudott mozogni,
 megfordult, hátranyújtotta a farkát 103
 és mint az angolna, mozgatni kezdte,
 s a mancsával szelte a levegőt.
 Nem rettegetett jobban Phaëton, 106
 mikor a gyeplőt eldobta s az égbolt
 (ahogy látjuk ma is!) megpörköldött;
 sem szegény Icarus, mikor a tollak 109
 potyogni kezdtek az olvadt viaszból,
 s az apja kiabált: „Rosszfele mész!”
 mint én rettegetem, mikor észrevettem: 112
 nincs köröskörül más, csak levegő,
 s nem látni mást, csak ezt az állatot.
 És már halad, nyugodtan, úszva lassan, 115
 körökben süllyed; ezt onnan tudom,
 hogy szemből s alulról kis szelet érzek.
 Aztán hallottam jobbról, odalentről 118
 a vízesés rettentő robaját,
 s hogy lelássak, kidugtam a fejem;
 de nagyon féltem, hogy kizuhanok, 121
 lent sírás hallatszott és tüzek égtek,
 s reszketve összehúztam magamat.
 Most láttam azt, amit nem láttam eddig: 124
 hogy nagy körökben süllyedünk, s a kínok
 mindenfelől már egyre közelednek.
 Mint a sólyom, mely fönt repült sokáig, 127
 s nem látott zsákmányt, se hívó jelet
 (sóhajt a solymász: „Jaj, ne! Hát leszállsz?”),
 fáradtan süllyed, fürgesége eltűnt, 130
 száz kört leír, míg végre megtelepszik
 gazdájától odébb, sértett haraggal;
 úgy tett le a fenéken Geryon 133
 a töredezett sziklafal legalján,
 s mihelyt a testünktől megszabadult,
 mint íjból kilőtt nyíl, tovarepült. 136

(Nádasdy Ádám fordítása és jegyzetei)

106. Phaëton [fájeton]: a Napisten fia a görög mitológiában. Elkérte apja szerkerét (= a Napot), hogy végighajthassa az égbolton, ám elvesztette uralmát a lovak fölött. A kocsi kigyulladt, s csíkot égetett az égre: ez a Tejút.

108. Icarus (Ikaros): a mitológiában ő és apja, Daedalus (Daidalos) viaszból és tollakból szárnyakat csináltak maguknak s fölrepültek. Icarus túl közel repült a Naphoz, a viasz a Nap hevétől megolvadt, a tollak kiestek s ő a tengerbe zuhant.